

MÍTOSZ ÉS VALÓSÁG: SVÁJC A BEFOGADÓÁLLAM?

HEIL KRISTÓF MIHÁLY

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport blogja

A SZERZŐ:

DR. HEIL KRISTÓF MIHÁLY

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
TUDOMÁNYOS SEGÉDMUNKATÁRSA

HEILKRISTOF@GMAIL.COM

2020. december 7.

Az első érkezők

Svájc – a csokoládék, a luxusórák és a sápadicsomok mellett – a *közvetlen demokrácia*, a *semlegesség* és a *humanitárius segítségnyújtás* hazája. A menedékhely toposz a helvét állam egyik alapvető mítosza. Az alpesi ország egy kompromisszumokra épített, soknemzetiségű és többvallású, nagyhatalmakkal körbevett *föderális* állam, amelynek hamar fel kellett ismernie, hogy megmaradásának kulcsa a politikai és katonai *semlegesség* és a *tolerancia*. Ennek megfelelően már a középkortól – politikai és hitbéli – *menekültek* befogadjává vált. Ide sorolhatjuk a hugenották befogadását a 17. században vagy a nagy francia forradalom elől menekülő monarchisták ezreit. A Svájcban társított klasszikus attribútum, a minden rászorulóknak menedékhelyet biztosító, gondoskodó állam képe, csak a 19. században alakult ki. Az 1815-ös bécsi kongresszust követően Svájc magát végérvényesen semleges államszövetségként definiálta és kitarta kapuit a forradalmak évtizedei alatt hazájukat

elhagyni kényszerülők előtt.¹ A népek tavaszát követően Svájc 10-12 ezer német, francia, olasz, lengyel és magyar emigránst fogadott be, köztük a világosi fegyverletételt követően a Haynau rémuralma elől menekülő Klapka György tábornokot, Szalay László politikust vagy Horváth Mihály történetírót is. Ahogy Eduard Fueter svájci történétíró megfogalmazta: „képtelenségnek tartották volna védelem nélkül hagyni azokat, akiknek azért kellett menedéket keresniük, mert hazájukban svájci eszmékért [a szabadságért - H.K.M.] harcoltak.”² Az első világháborút követően újabb 26 ezer menedékkérést regisztráltak a svájci hatóságok (ebből körülbelül 2500 főt az Osztrák Magyar Monarchiából).

A kapuk bezárása

A Nagy háborút követően egyre több belső konfliktust generált az ország bevándorláspolitikája és az idegen munkavállalók jelenléte. Ekkor terjedt el az *idegengyűlölet* (Fremdenfeindlichkeit) fogalma, amely az *elidegenedési diskurzusban* elsősorban a külföldiekkel szembeni bizalmatlanságot és félelmet fejezte ki. Célja a tősgyökeres állampolgárok védelme a bevándorlókkal szemben a társadalmi kirekesztés eszközeivel. A passzív kiközösítésen túl gyakran erőszakos cselekményekre is sor került. Svájcban elsősorban az olasz munkavállalókkal szemben alakultak ki ellenérzések, de ezek

gyakran társultak bizonyos fokú antiszemitizmussal is.³ Svájcban az 1918 és 1945 közötti időszakot a *korlátozott menekültpolitika* (restriktive Flüchtlingspolitik) jellemezte. 1933 és 1944 között a svájci hatóságok megkülönböztették a *politikai* menekülteket az *egyéb* bevándorlóktól. Előzőnek csupán a személyükben üldözött magas rangú köztisztviselőket és – a jellemzően baloldali – politikusokat minősítették. A szigorú szabályoknak köszönhetően csupán 644 fő kapta meg a politikai menekültstátuszt. A nem politikai bevándorlók pedig a kevesebb kedvezményt biztosító, a külföldiek tartózkodásáról és letelepedéséről szóló szövetségi törvény (Bundesgesetz vom 26. März 1931 über Aufenthalt und Niederlassung der Ausländer, ANAG) hatálya alá tartoztak. Svájc elsősorban tranzit országgént határozta meg a szerepét, így a menekültek mihamarabbi továbbutazását ösztönözve nem biztosította nekik a munkához való jogot. Ausztria 1938 márciusi annektálása után megnövekedett a Német Birodalomból menekülni vágyók száma. Elsősorban a zsidó lakosság indult útnak, így Svájc április elsején vízumkötelezettséget írt elő az Ausztriából érkezőknek. A júliusi, genfi tó partján megrendezett eviani konferencián pedig kijelentette, hogy nem vállalja a menekült zsidóság befogadását és tovább szigorította a beutazás szabályait. Végül német nyomásra az általános német vízumkényszerrel felváltotta egy, a német zsidóság mozgását korlátozó rendelkezés: útlevelüket ún. zsidó bélyeggel (*Judenstempel*)

látták el. A nagy piros J betűk mellett az 1942-ben bevezetett – a zsidóságot leginkább érintő – faji beutazási korlátozás is hozzájárult a svájci háborús politika negatív nemzetközi megítéléséhez.⁴ Bár egyes tisztségviselők a tilalmat számos esetben megszegték és lehetőséget biztosítottak a beutazásra, a svájci hatóságok csak a tengelyhatalmak vereségének nyilvánvalóvá válása után, 1944 júliusában enyhítettek a feltételeken. Végül a háború utolsó hónapjaiban résre nyitott kapukon közel 300 ezer ember juthatott be az országba.⁵

Doktrínával az üzletért?

Svájc háború utáni külpolitikáját Max Petitpierre külügyminiszter határozta meg, akinek 1945. februári hivatalba lépésekor számos nehézséggel kellett megküzdenie. Svájc nem élvezte a győztes nagyhatalmak szimpátiáját, így Petitpierre elsődleges célja az országáról kialakult negatív, elutasító kép megváltoztatása volt. A háborúban Svájc semlegességi megítélésén jókora csorba esett, mivel – gazdasági érdekeit előtérbe helyezve – mind a két szembenálló féllel üzletelt. Ennek következtében 1944-re mind keleten, mind nyugaton elvesztette partnereit: de Gaulle megszakította a diplomáciai kapcsolatokat, Cordell Hull amerikai külügyminiszter elítélte az ország semlegességi politikáját, és még a Szovjetunió is visszautasította közeledési kísérletét. Végül 1944 augusztusában a szövetségesek megtagadták az alapvető nyersanyagok Svájcba szállítását is.⁶ Svájcnak vissza kellett szereznie a

partnerei bizalmát, hogy piacot szerezhessen. Petitpierre tehát – a lelkiismereti okokon túl – gazdasági és politikai okokból változtatott a bevándorlási doktrínáján: ismét szélesre tárta kapuit és 1945 után százezreknek nyújtott segítő kezet. A közvetlenül a világháború után érkező politikai menekülteken túl kiemelendő még a kínai megszállás elleni 1959-es sikertelen felkelést követő tibeti menekültek, a prágai tavasz megtorlásától rettegő ugyancsak 12 ezer csehszlovák, a vietnámi háború

borzalmaitól megszabaduló nyolcezer fő, valamint a különböző diktatúrák (úgy mint Pinochet, Ceausescu stb.) elől menekülők nagyszámú befogadása is.⁷ Svájc 1951-ben aláírta a genfi menekültügyi konvenciót, amelyet a Szövetségi Parlament 1954. december 14-én jóváhagyott. Továbbá 1951 óta az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának (UNHCR) székhelye Genf. Az 1970-es évekre nemcsak a belépési gyakorlat, hanem az 1979. évi új menekültügyi törvény is a 19. század humanitárius szemléletét hozta vissza a politikába. Az első tömeges magyar emigráció 1956-ban érkezett Svájcba, akiknek a befogadása a genfi konvención alapult, igaz, az egyezmény csak 1951 előtti eseményekre terjesztette

ki időbeli hatályát, de a svájci hatóságok – más nyugati országokhoz hasonlóan – a kezdettől leszögezték, hogy elismerik a magyarok menekültstátuszát. Ezen országok megfogadták az UNHCR jogtanácsosa, Paul Weis érvelését, miszerint a magyarok disszidálása abból a konfliktusból keletkezik, amely 1948 óta szembeállította a magyar népet a kommunista diktatúrával. Könnyű volt ezt az érvelést magáénak tenni a munkaerőhiánnyal küzdő, antikommunista nyugatnak és tárt karokkal fogadni a magyar menekülteket, akik végül olyan nagy számban jelentek meg 1956 novemberében Ausztriában, hogy a nyugati országok belátták: nem áll módjukban az egyéni elbírálás, ezért elsőnek a menekültválságok történetében úgy tekintettek a magyarokra, mint *prima facie* (első látásra elfogadható) menekültekre. Tehát nem egyéni, hanem csoportos elbírálás alá estek.⁸ Nem állítottak fel nemre, korra vagy képzettségre vonatkozó cenzusokat, hanem a szociális támogatásokon túl az oktatásba való minél magasabb fokú integrálással próbálták elősegíteni az érkezők beilleszkedését. Összességében leszögezhetjük, hogy bár Svájc hagyományosan tágra nyitotta kapuit az azon átlépni szándékozók előtt, de tette ezt nem csupán önzetlen felebaráti szeretetből, hanem jól átgondolt gazdasági és politikai érdekektől vezérelve is. A megfelelő jogi környezet kialakításával a *segítő Svájc* imázsának építése minden esetben a jó – gazdasági – partnerszerep megerősítéséért is szolgál(t).

Hivatkozások:

- ¹ Bővebben: Kecskés D. Gusztáv: *Az 1956-os magyar menekültek svájci befogadása*. Történelmi Szemle, 58. évfolyam 1. szám 85-114. pp.
- ² Idézi: Dézsényi Béla *Magyarország és Svájc*. Budapest, Teleki Intézet 1946. 132. p.
- ³ Skenderovic, Damir: *Die Anfänge des Überfremdungsdiskurses*. Historisches Lexikon der Schweiz (HLS) <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/016529/2015-05-05/> 2020. 12. 02.
- ⁴ Boillat, Valérie: *Die Schweiz und die Flüchtlinge zur Zeit des Nationalsozialismus*. Bern, 1999, 75-102. pp.
- ⁵ Koller, Guido: *Entscheidungen über Leben und Tod*. Die behördliche Praxis in der schweizerischen Flüchtlingspolitik während des Zweiten Weltkrieges. In *Die Schweiz und die Flüchtlinge / La Suisse et les réfugiés 1933-1945*, Studien und Quellen 22, Bern, 1996, 17-136. p.
- ⁶ Tréfás Dávid: Illúzió, hogy ismerjük egymást. Svájci magyar kapcsolatok 1944-45 és 1956 között. Budapest, 2013, L'Harmattan, 29. p.
- ⁷ Bohnenblust, Ernst: *Geschichte der Schweiz*. Einsiedeln, 1974, Eugen Rentsch Verlag, 534-540. pp.
- ⁸ Bővebben: Kecskés D, 2016, 103-104. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Szolidaritási demonstráció Zürichben, <https://www.sozialarchiv.ch/2016/11/11/vor-60-jahren-die-ungarnkrise-und-die-schweiz/> 2020.12.06.
2. oldal: Max Petitpierre és Winston Churchill, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/BAZ-2011-8-8.pdf> 2020.12.06.

A blog az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport kiadványa.
Kiadás helye: Budapest
Felelős kiadó: Mezey Barna
Szerkesztők: Beke-Martos Judit és Képeessy Imre
Kapcsolat: jog.tortenet@icloud.com

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik. A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségvonalat eredményez.
Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:
Heil Kristóf Mihály: Mítosz és valóság: Svájc a befogadóállam? In: **JOG.történet**. Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja. 2020. december 7. mtajogtortenet.elte.hu/blog/heil-kristof-mihaly-mitosz